

4 september 2023

Steeds jonger online op weg zonder verkeersregels of bescherming

Parallele wereld met kansen én schaduwkanten

Sociale media bieden kinderen en jongeren magnifieke kansen. Maar er zitten ook risico's aan het vrije verkeer online.

Dat er soms ongelukken gebeuren op de weg, is geen reden om niet meer buiten te komen. Nee, het doet ons samen nadenken hoe we verplaatsingen veiliger kunnen maken. Zeker voor kinderen die zwakke weggebruikers zijn. Dat geldt ook voor het verkeer online. Die parallele wereld evolueert enorm snel, overheerst ons in allerlei domeinen en er is geen ontsnappen aan. Misschien kijken we over twintig jaar verwonderd terug op hoe we ermee omgingen. En misschien brengt voortschrijdend inzicht ons tot meer preventie, regels, afspraken en actief optreden.

Link met de school

Steeds meer Vlaamse jongeren worden slachtoffer van pestgedrag en roddels op sociale media, kopte een krant voor de zomervakantie. Op TikTok- en Instagramaccounts delen anonieme pesters persoonlijke en kwetsende informatie over hun slachtoffers. Vernederende foto's of naaktbeelden ook. Soms worden die beelden of video's tot honderdduizend keer bekeken. Als je dan inzoomt op zo'n situatie, blijkt er vaak een link te zijn met school.

Dat zien we ook bij onze klachtenlijn. We kregen een melding van een meisje van 13 jaar dat meer dan veertig zware haatberichten kreeg van een ander kind op school. Haar vader probeert al maanden iets te veranderen aan de situatie. Of een Centrum voor Kinderzorg en Gezinsondersteuning dat een gezin begeleidt waar de 14-jarige dochter slachtoffer is van de verspreiding van naaktbeelden en van zwaar pestgedrag door klasgenoten. De ouders zeggen dat de school niets deed. Of de vader van een meisje van 11 dat het mikpunt is van pesten op een vals TikTokaccount en die er maar niet in slaagt om het account te laten verwijderen. Het kind en de volwassenen rond het kind willen dat het pesten zo snel mogelijk stopt en zo de situatie herstellen. Jammer genoeg is dat vaak niet zo eenvoudig.

Kinderen krijgen ook steeds jonger een smartphone. Momenteel gemiddeld op 8 jaar. Vaak gebruiken ze dezelfde apps als jongeren, zonder dat hun ouders goed op de hoogte zijn. Secundaire scholen werken al vaker aan preventie, maar in de lagere school leren kinderen er vaak niets over.

Onveiligheid heeft zware gevolgen voor kinderen nu en later

Er wordt meer online gepest. Uit het Apestaartjarenonderzoek van 2022 blijkt dat één op de vier jongeren en één op de drie kinderen online gepest wordt. Af en toe komen er verhalen in de pers van kinderen of jongeren die erdoor getekend zijn en soms zelfs onomkeerbare beslissingen nemen omdat ze geen uitweg zien. Dat zou ons allemaal wakker moeten schudden en bezighouden. Als ouders, als school, als jeugdorganisatie, als sportvereniging, als burger.

Online reacties en pesterijen kunnen heel zwaar wegen op kinderen en jongeren. Soms laten ze een leven lang kwetsuren achter. Slachtoffer zijn brengt vaak een groot schaamtegevoel en angst met zich mee, en kinderen vertellen het vaak niet aan hun naaste omgeving. Kinderen en jongeren die zelf online pesten, doen dat soms als grap en zien niet altijd in wat hun gedrag allemaal teweegbrengt.

Daarnaast kan de privacy van kinderen en jongeren aangetast worden. Kunnen ze blootgesteld worden aan beelden van geweld, haatspraak, internetcriminaliteit, misleiding, nepnieuws, aanmoediging tot suïcide of eetstoornissen, e-muling en afpersing.

Kinderen en gezinnen versterken via de school

Veel scholen doen veel inspanningen. Er zijn handvatten en instrumenten om te werken aan een structurele oplossing voor pestproblemen. De expertise is er. Maar wat met scholen die volgens leerlingen en ouders het probleem negeren?

De onderwijsinspectie heeft nog niet bij elke doorlichting aandacht voor pestbeleid. En een doorlichting gebeurt maar om de zes tot tien jaar. Het zou nuttig zijn dat de onderwijsinspectie een soort van knipperlichtfunctie krijgt. We weten immers uit ervaring dat als pestproblemen helemaal uit de hand gelopen zijn, gezinnen vaak voor een andere school kiezen. Maar daarmee is het probleem niet opgelost.

Breed sensibiliseren en commerciële bedrijven mee verantwoordelijk maken

Eén ding is duidelijk: zowel slachtoffer als dader van een peestsituatie moeten ondersteuning krijgen en de nadruk moet absoluut liggen op voorkomen, niet op bestraffen. De 'doe het gewoon niet'-houding als het gaat over pesten of naaktbeelden delen, is geen oplossing en gaat voorbij aan de leefwereld en realiteit van kinderen en jongeren.

Het is zo belangrijk dat kinderen en jongeren weten dat ze er niet alleen voor staan. Dat we ze ernstig nemen. Er een gespreksonderwerp van maken, thuis, op school, in de vrije tijd. Er iemand over aanspreken, is vaak een grote stap. Ze al jong duidelijk maken dat het iedereen kan overkomen, zal helpen. Scholen zouden sexting aan bod kunnen laten komen in de lessen seksuele opvoeding of digitale media. En informatie over cyberpesten, de privacyregels en mediawijsheid zou dagelijkse kost moeten zijn voor onze kinderen.

Niet alleen kinderen en jongeren moeten geïnformeerd en gesensibiliseerd worden. Ook ouders moeten geholpen worden. Informatie over softwarefilters of andere systemen die ongepaste inhoud afschermen voor kinderen, zou nog veel toegankelijker en bekender moeten zijn. Omstanders moeten

bewust gemaakt worden van hun rol, want cyberpesten is vaak een groepsgebeuren. Het taboe opheffen en het bespreekbaar maken op alle plekken waar kinderen zijn, moet een prioriteit zijn. Kinderen moeten ten slotte toegeleid worden naar hulpverlening. En als ze dat nodig hebben, moet er altijd hulp beschikbaar zijn.

Fundamenteel ten slotte is dat overheden de bedrijven achter de onlineplatformen voor hun verantwoordelijkheid stellen. Zij moeten alles doen wat ze kunnen om de veiligheid online te verbeteren en cyberpesten te voorkomen, op te sporen en tegen te gaan. Ze moeten ingrijpen als dat nodig is en klachtenmechanismen installeren die werken.

Het gaat ons allemaal aan

Het is een zaak van ons allemaal om te zorgen voor meer veiligheid in het onlineverkeer. Laten we ons na de zomervakantie bezinnen over hoe het anders en beter kan. En herbeginnen vanuit wat werkt, thuis, in de vrije tijd en ook op school, waar zoveel kinderen en jongeren elke dag met elkaar in contact komen. Dat zijn de plekken om werk te maken van preventie én remedie. In de eerste 'gouden' weken van een schooljaar en bij de start van een nieuwe hobby of in de jeugdwerking een veilige groep creëren, draagt bij tot minder conflicten en pestproblemen.

Zoals Child Focus terecht zegt: 'Massaal online, nu nog massaal mediawijs.' Een grote verantwoordelijkheid ligt bij ouders, maar zij kunnen het niet alleen. Scholen moeten van de overheid de ondersteuning krijgen om hier een prioriteit van te maken. We moeten er resoluut voor kiezen en elk kind de boodschap geven dat respect online vanzelfsprekend is.

Aan kinderen en jongeren die het gevoel hebben dat ze vastzitten, dat ze nergens naartoe kunnen en die lijden onder een situatie van onveiligheid of gevaar online, moeten we één boodschap geven: dat het nooit hun schuld is, dat ze dat niet verdienen en dat er altijd een luisterend oor of hulp is.

Gepubliceerd in De Standaard op 4 september 2023.